

Η μεταφορά ανθρωπωνυμίων σε δημόσια έγγραφα στο γλωσσικό ζεύγος EL <> RU

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς, Αλεξάνδρα Π. Νικόλσκαγια

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτό το άρθρο ασχολείται με το πρόβλημα της μεταφοράς ανθρωπωνυμίων σε δημόσια έγγραφα στο γλωσσικό ζεύγος Ρωσική <> Νεοελληνική, δεδομένου ότι ο τρόπος απόδοσής τους σε τέτοια κείμενα έχει έννομες συνέπειες. Είναι γεγονός ότι, σε σχέση με το συγκεκριμένο γλωσσικό ζεύγος, αυτή τη στιγμή υπάρχουν μία σχετική μελέτη (Krimpas & Chiril 2019), που αφορά τη μία κατεύθυνση (Ρωσική > Νεοελληνική) και εστιάζει σε μεταφρασμένα λογοτεχνικά κείμενα και ένας οδηγός για τη μεταφορά στη Ρωσική ελληνικών τοπωνυμίων και γεωγραφικών όρων (Данилова & Бондарук 1964). Ακόμα δε και έργα αναφοράς για τη μεταγραφή κυριωνυμίων από ευρωπαϊκές γλώσσες προς τη Ρωσική (π.χ. Ермолович 2001) δεν εξετάζουν τη Νεοελληνική. Αξιοσημείωτο είναι το ότι, τόσο στην Ελλάδα όσο και στη Ρωσία, τα όποια κανονιστικά κείμενα που διέπουν τον μεταγραμματισμό και/ή τη μεταγραφή στα αντίστοιχα γλωσσικά ζεύγη δεν προβλέπουν όλα τα σχετικά ζητήματα. Ως έναν βαθμό, ορισμένοι γενικοί κανόνες που διατυπώνονται σε εκδόσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ένωσης Μεταφραστών της Ρωσίας, αλλά και σε μελέτες που αφορούν άλλα γλωσσικά ζεύγη, μπορούν κάποιες φορές να κατευθύνουν την επιλογή στρατηγικής. Στην πράξη, ωστόσο, υπάρχουν διάφορες στρατηγικές διαγλωσσικής μεταφοράς κυριωνυμίων, λ.χ. μεταγραφή, μεταγραμματισμός, αντιστρεψιμότητα, ιστορικός εξελληνισμός, ιστορικός εκρωσισμός, μορφολογική προσαρμογή κ.ά., οι οποίες θέτουν διάφορα ζητήματα που επιχειρούμε να παρουσιάσουμε στην παρούσα συμβολή, μέσα από την ανάλυση επιλεγμένων παραδειγμάτων. Από τη συζήτηση προκύπτει σαφώς ότι απαιτείται η εκπόνηση μιας εκτεταμένης και περιεκτικής συναφούς μελέτης που να λειτουργήσει ως έργο αναφοράς για την αντιμετώπιση των σχετικών ζητημάτων, και μάλιστα σε περισσότερες κατηγορίες κυριωνυμίων.

Rendering anthroponyms in public documents in the EL <> RU language pair

Panagiotis G. Krimpas, Alexandra P. Nikolskaya

ABSTRACT

This article deals with the problem of transferring anthroponyms in public documents in the Russian <> Modern Greek language pair, given that the way they are rendered in such texts has legal consequences. As a matter of facts, in relation to this language pair there is so far one relevant study (Krimpas & Chiril 2019), which concerns only one direction (Russian > Modern Greek) and focuses on translated literary texts, as well as one guide to translating Greek toponyms and geographical terms into Russian (Danilova & Bondaruk 1964). Even reference works on the transliteration of proper names from European languages into Russian (e.g. Ermolovich 2001) do not consider Modern Greek. Interestingly, both in Greece and in Russia, any regulatory texts governing transliteration and/or transcription in the respective language pairs do not provide for all relevant issues. To some extent, some general rules included in publications of the European Union or the Russian Translators' Union, as well as in studies

of other language pairs, can sometimes guide, to some extent, the choice of strategy. In practice, however, many strategies are available for the interlinguistic transfer of proper names, e.g. transcription, transliteration, reversibility, historical Hellenisation, historical Russification, morphological adaptation, etc., all of which pose various problems that we attempt to present in this contribution through the analysis of selected examples. The discussion clearly suggests that an extensive and comprehensive study is needed to serve as a reference work for addressing the relevant issues, applicable in more categories of proper names.

0 Εισαγωγή

Τα κυριωνύμια είναι μια μεγάλη ομάδα ουσιαστικών που δηλώνουν ατομικές έννοιες και διακρίνονται σε ανθρωπωνύμια,¹ τοπωνύμια, εθνωνύμια κ.ά. Σε επικοινωνιακές περιστάσεις που έχουν έννομες συνέπειες – νομικές και διοικητικές διαδικασίες, οι οποίες αποτυπώνονται σε δημόσια έγγραφα – ιδιαίτερη προσοχή απαιτούν τα ανθρωπωνύμια, επειδή αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο αναγνώρισης και ταυτοποίησης του φυσικού προσώπου, χαρακτηρίζουν το καθεστώς του ως πολίτη, το συνοδεύουν στον δημόσιο και κοινωνικό του βίο και συνιστούν χαρακτηριστικό στοιχείο της προσωπικότητάς του, που ενδιαφέρει τη δημόσια τάξη και ασφάλεια (ΕιρΒόλου 545/2019). Άρα, όσο ορθές κι αν είναι οι ποικίλες αισθητικές και γλωσσολογικές προσεγγίσεις περί μεταφοράς των ανθρωπωνυμίων στη γλώσσα-στόχο, στο πλαίσιο της μετάφρασης δημόσιων εγγράφων κάθε έννομη τάξη έχει τις δικές της αρχές και προτεραιότητες ως προς αυτό το ζήτημα.

1 Δημόσια και επίσημα έγγραφα

1.1 Για την ελληνική νομοθεσία **δημόσια έγγραφα** είναι όσα έγγραφα έχουν συνταχθεί από δημόσιο όργανο (άρθρο 169 § 1 ΚΔΔ), καθώς και τα αλλοδαπά έγγραφα, αν θεωρούνται δημόσια έγγραφα στον τόπο όπου εκδόθηκαν (άρθρο 439 του ΚΠολΔ). Η αντίστοιχη έννοια στη ρωσική νομοθεσία είναι τα **официальные документы** (κατά λέξη: επίσημα έγγραφα), δηλαδή έγγραφα που γίνονται δεκτά από τις αρχές της Ρωσικής Ομοσπονδίας και έχουν εκδοθεί από αντίστοιχες αρχές (άρθρο 5 του Ομοσπονδιακού Νόμου Ν 77-ФЗ/29.12.1994

---

¹ Τα παραδείγματα ανθρωπωνυμίων που χρησιμοποιούνται σε τούτο το άρθρο έχουν αντληθεί από ποικίλες ανοιχτές πηγές (στη διάθεση των συγγραφέων). Τα ρωσικά νομοθετήματα έχουν αντληθεί από τον ιστότοπο <https://www.consultant.ru/>. Τα κυπριακά Δ/ΕΕ, λόγω διαφοράς νομοθεσίας και υπαλληλικής πρακτικής αποτελούν αντικείμενο χωριστής μελέτης, γι' αυτό και δεν συζητούνται εδώ.

στην εκδοχή που ισχύει από 08.06.2020 «Περί υποχρεωτικού αντιγράφου εγγράφων»).

1.2 Ως έννοια, τα **δημόσια/επίσημα έγγραφα** (στο εξής: Δ/ΕΕ) περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα κειμενικών ειδών, όπως: α) έγγραφα ταυτοποίησης φυσικών προσώπων (δελτία αστυνομικής ταυτότητας, διαβατήρια), β) ληξιαρχικές πράξεις και συναφή πιστοποιητικά, γ) συμβολαιογραφικές πράξεις, δ) δικαστικά έγγραφα.

2 Τα ανθρωπωνύμια στο Ρωσικό και στο Ελληνικό Δίκαιο

2.1 Στη Ρωσική Ομοσπονδία τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις του πολίτη αποκτώνται και ασκούνται υπό το προσωπικό του όνομα, που αποτελείται από το επίθετο, το μικρό και το πατρωνυμικό, αν δεν προκύπτει κάτι διαφορετικό από νόμο ή εθνικό έθιμο (άρθρο 19 ΓΚ ΡΦ²). Τα δικαιώματα του φυσικού προσώπου στο όνομα, στη χρήση του και στην προστασία του διέπονται από την **αρχή του στενότερου συνδέσμου**, αν δεν προβλέπεται κάτι διαφορετικό στον Αστικό Κώδικα της Ρωσικής Ομοσπονδίας ή σε άλλους νόμους (άρθρο 1198 ΓΚ ΡΦ). Με άλλα λόγια, λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες των επιμέρους εθνικών πολιτισμών όσον αφορά τα στοιχεία που συναποτελούν το όνομα ενός φυσικού προσώπου.³ Επομένως, τα στοιχεία ταυτοποίησης ενός φυσικού προσώπου στα ρωσικά επίσημα έγγραφα είναι: α) το όνομα, β) το πατρωνυμικό, που παράγεται από το όνομα του πατέρα με ειδικά επιθήματα και γ) το επίθετο. Και τα τρία στοιχεία ακολουθούν την ονοματική κλίση (μορφολογικά ορατό γένος, αριθμό και πτώση), χαρακτηριστικό που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την απόδοσή τους στη Νεοελληνική. Στο παρελθόν, όταν, ιδίως στην τέως Σοβιετική Ένωση, ήταν υποχρεωτική η χρήση πατρωνυμικών στη Ρωσική, όλα τα πατρώνυμα, ανεξάρτητα από τη γλώσσα προέλευσής τους, έπαιρναν τα πατρωνυμικά επιθήματα με την οικεία ρωσική μορφολογία (π.χ. γερμ. *Ernst* > ρωσ. *Эрнстоуич* 'γιος του Ερνστ' και *Эрнстоена* 'κόρη του Ερνστ'). Στην περίπτωση ατόμων που δηλώνουν ότι δεν έχουν πατρωνυμικό, τη θέση του σε Δ/ΕΕ μπορεί να πάρει: α) είτε μια παύλα, στρατηγική που επικρατεί σήμερα στο ρωσικό δημόσιο γιατί έτσι αποφεύγονται γλωσσικές ανακρίβειες λόγω μη εξοικείωσης των αρμόδιων συντακτών ενός εγγράφου με τη μορφολογία όλων των τοπικών γλωσσών της Ρωσίας και των άλλων χωρών· β) είτε το πατρώνυμο (τ.έ. χωρίς επιθήματα πατρωνυμικού) σε μεταγραμματισμό από τη γλώσσα-πηγή (π.χ. ν.ελλ. *Χρήστος* > ρωσ. *Христос*), όταν απαιτείται για λόγους ταυτοποίησης. Στη Ρωσία δεν προβλέπεται η χρήση μητρωνυμικού (άρθρο 58 § 5 του Οικογενειακού Κώδικα).

² Гражданский кодекс Российской Федерации (Αστικός Κώδικας της Ρωσικής Ομοσπονδίας).

³ <https://gkrfkod.ru/statja-1198/>

2.2 Στον ελληνικό Αστικό Κώδικα, διατάξεις σχετικά με την ονοματοδοσία και το ονοματεπώνυμο έλληνα ή αλλοδαπού πολίτη περιέχονται σε διάφορα κανονιστικά κείμενα, π.χ. στον ν. 344 ΦΕΚ Α' 143/11.6.1976 «Περί ληξιαρχικών πράξεων» ή στο άρθρο 8 § 2 του Κώδικα Συμβολαιογράφων (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 32 § 2 ν. 2915/2001). Συνήθως, στα ελληνικά δημόσια έγγραφα τα φυσικά πρόσωπα ταυτοποιούνται με τα εξής στοιχεία: α) όνομα, β) επίθετο, γ) πατρώνυμο ή γενική της προέλευσης (π.χ. **του Γεωργίου**), δ) μητρώνυμο ή γενική της προέλευσης (π.χ. **της Θεοδώρας**), ε) γένος μητέρας (δηλαδή το επίθετό της πριν τον οικείο γάμο ή, κατά περίπτωση, το ονοματεπώνυμο του πατέρα της). Τα ονοματεπωνυμικά στοιχεία φυσικού προσώπου στα δημόσια έγγραφα πρέπει να είναι σε απόλυτη συμφωνία με το δελτίο ταυτότητας/διαβατήριο/άδεια διαμονής ή με οποιοδήποτε άλλο έγγραφο ταυτοποίησης, επιταγή που αφορά και όλες τις μεταφράσεις των οικείων δικαιολογητικών (άρθρο 6 ν. 1599/1986). Δεδομένου ότι ο τρόπος απόδοσης των ανθρωπωνυμίων στα Δ/ΕΕ έχει έννομες συνέπειες, η απουσία ενιαίου συστήματος μεταγραφής για το γλωσσικό ζεύγος Ρωσική <> Νεοελληνική θέτει ζητήματα για τους επαγγελματίες μεταφραστές που εργάζονται με τις συγκεκριμένες γλώσσες.

3 Μεταγραμματισμός και μεταγραφή κυριωνυμίων στο γλωσσικό ζεύγος Ρωσική <> Νεοελληνική

3.1 Σε σχέση με την απόδοση κυριωνυμίων στο πλαίσιο του συγκεκριμένου γλωσσικού ζεύγους, στη βιβλιογραφία υπάρχουν σήμερα, απ' όσο γνωρίζουμε: α) η μελέτη των P.G. Krmpas & A.O. Chiril (Krmpas & Chiril 2019), που αφορά όμως μόνο τη μία κατεύθυνση (Ρωσική > Νεοελληνική) και εστιάζει σε μεταφρασμένα *λογοτεχνικά* κείμενα, και όχι σε δημόσια έγγραφα, και β) ο οδηγός των Η. Π. Данилова & Γ. Π. Бондарук (Данилова & Бондарук 1964), που αφορά όμως μόνο τη μεταφορά νεοελληνικών *τοπωνυμίων* (και *γεωγραφικών όρων*) – όχι ανθρωπωνυμίων – στη Ρωσική. Ακόμα δε και έργα αναφοράς που αφορούν τη μεταγραφή κυριωνυμίων από ευρωπαϊκές γλώσσες προς τη Ρωσική, όπως εκείνο των Η. Дупленский & Ε. Масловский (Дупленский & Масловский 2015), και αξιοποιούνται κατά κόρον από τους μεταφραστές, ασχολούνται μόνο με γλώσσες που χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο, άρα μόνο εμμέσως αφορούν τη Νεοελληνική.

3.2 Στο παρόν άρθρο υποστηρίζουμε ότι η απόδοση ανθρωπωνυμίων στο ζεύγος Ρωσική <> Νεοελληνική πρέπει πάντα να λαμβάνει υπόψη της τον μεταγραμματισμό τους με λατινικούς χαρακτήρες για να διασφαλίζεται η αντιστρεψιμότητα (Μπαμπινιώτης 1997, Βαλεοντής & Κριμπάς 2014: 204, Krmpas & Chiril 2019: 51, 58–61, 63–64). Τελευταία επικρατεί η τάση το όνομα και το επώνυμο να αναφέρονται στα Δ/ΕΕ όχι μόνο με κυριλλικούς/ελληνικούς, αλλά και με λατινικούς χαρακτήρες, όπως συμβαίνει π.χ. στα

διαβατήρια. Ο λατινικός μεταγραμματισμός λειτουργεί ως δικλίδα ασφαλείας για την ταυτοποίηση του φυσικού προσώπου, ενώ η κυριλλική και η ελληνική γραφή διευκολύνουν την προφορά στις οικείες γλώσσες. Για τον μεταγραμματισμό στο γλωσσικό ζεύγος Ρωσική <> Νεοελληνική είναι χρήσιμο να λαμβάνονται υπόψη τα οικεία Πρότυπα ICAO (Doc 9303, часть 1) και ΕΛΟΤ 743:1982 για τη λατινογράφιση, αντίστοιχα, της Ρωσικής και της Νεοελληνικής.

3.3 Συγκεκριμένα, στα ρωσικά διαβατήρια εφαρμοζόταν μέχρι πρόσφατα το Πρότυπο GOST 7.79—2000 (που βασίζεται στο Πρότυπο ISO 9:1995). Με το διάταγμα υπ' αριθ. 889/27.11.2017⁴ του Υπουργείου Εσωτερικών Υποθέσεων της Ρωσίας εισήχθη το διεθνές Πρότυπο ICAO (Doc 9303, часть 1), το οποίο αναπαράγεται σιωπηρά ως συνιστώμενος τρόπος μεταγραφής στο νέο διάταγμα 996/31.12.2019 που το αντικατέστησε. Υπάρχουν ορισμένες διαφορές ανάμεσα στο σύστημα GOST και στο σύστημα ICAO, γι' αυτό και η παρ. 30 του διατάγματος 996/31.12.2019 επιτρέπει, κατά την αλλαγή του διαβατηρίου, να διατηρείται η παλιά απόδοση του ονόματος και του επωνύμου, αν το επιθυμεί ο ενδιαφερόμενος και εφόσον υπάρχουν αντίστοιχα δικαιολογητικά (π.χ. παλιό διαβατήριο, πιστοποιητικό γεννήσεως, άδεια διαμονής) που να αποδεικνύουν ότι πρόκειται για δύο εκδοχές του ίδιου ονόματος. Στην Ελλάδα ισχύει το Πρότυπο ΕΛΟΤ 743:1982 για τον μεταγραμματισμό σε λατινικό αλφάβητο των χαρακτήρων του ελληνικού αλφαβήτου, που βασίζεται στην αρχή της *αντιστρεψιμότητας*, δηλαδή της ορθογραφικής αντιστοίχισης 1:1 μεταξύ ελληνικού και λατινικού αλφαβήτου. Στο εν λόγω Πρότυπο βασίζεται και το διεθνές Πρότυπο ISO 843:1997 (Βαλεοντής & Κριμπάς 2014: 203–207).

3.4 Ωστόσο, ούτε στην Ελλάδα, ούτε στη Ρωσία υπάρχει επίσημο κείμενο με οδηγίες για τον μεταγραμματισμό και/ή τη μεταγραφή κυριωνυμίων μεταξύ αυτών των δύο γλωσσών, ενώ τα Πρότυπα λατινογράφισης αυτών των γλωσσών ποικίλλουν και θέτουν και αυτά διάφορα ζητήματα όσον αφορά τα Δ/ΕΕ. Σύμφωνα με τις οδηγίες της Ένωσης Μεταφραστών Ρωσίας (Союз переводчиков России) και την κρατούσα άποψη στη βιβλιογραφία, ο προτιμότερος τρόπος απόδοσης κυριωνυμίων στη Ρωσική θεωρείται η **πρακτική μεταγραφή** (практическая транскрипция) με κυριλλικούς χαρακτήρες,⁵ με αναπόφευκτη τη χρήση και στοιχείων **μεταγραμματισμού** (транслитерация) (Гиляревский & Старостин 1985: 14). Θυμίζουμε ότι, σε γενικές γραμμές, η μεταγραφή προσανατολίζεται – κατά το δυνατόν – στην

⁴ Το συγκεκριμένο διάταγμα τροποποιήθηκε με το διάταγμα 996/31-12-2019 και, αφορά μόνο τα παλαιά διαβατήρια, που δεν είναι βιομετρικά.

⁵ Рекомендации переводчику, заказчику и редактору, βλ. <https://utr.spb.ru/>

απόδοση της προφοράς με άλλο αλφάβητο, ενώ ο μεταγραμματισμός προσανατολίζεται στην απόδοση της ορθογραφίας, με βάση διάφορα συστήματα αντιστοιχίας 1:1 ανάμεσα στα γραφήματα του αλφαβήτου-πηγής και τα γραφήματα του αλφαβήτου-στόχου (Βαλεοντής & Κριμπάς 2014: 203–207).

3.5 Τόσο στη Ρωσική όσο και στη Νεοελληνική η ορθογραφία αποδίδει μόνο εν μέρει την προφορά, γεγονός που καθιστά την πρακτική μεταγραφή πιο περίπλοκη. Για την απόδοση ανθρωπωνυμίων σε Δ/ΕΕ έχει μεγαλύτερη σημασία η οπτική εικόνα της λέξης παρά η προφορά της. Σε τέτοιες περιπτώσεις ενδείκνυται, επομένως, ο μεταγραμματισμός. Αλλά και στις περιπτώσεις όπου ενδείκνυται κάποιο είδος μεταγραφής, αυτή δεν είναι ποτέ απολύτως δυνατή λόγω των φωνολογικών διαφορών και των ορθογραφικών συμβάσεων που διακρίνουν κάθε γλώσσα. Με άλλα λόγια, η μεταγραφή περιλαμβάνει αναγκαστικά και κάποια στοιχεία μεταγραμματισμού, που αναπληρώνουν ενίοτε την αδυναμία απόδοσης του φθόγγου (Гипляревский & Старостин 1985: 14) ή αναπαράγουν – για λόγους καθιερωμένης πρακτικής – την εικόνα του γραφήματος, οπότε γίνεται λόγος για **μεικτό (ή συνδηλωτικό) σύστημα** (Krimpas & Chiril 2019: 61). Η Ρωσική και η Νεοελληνική έχουν διαφορετική φωνολογία και διαφορετικές ορθογραφικές συμβάσεις, ώστε είναι αδύνατο να καθιερωθούν αυστηρές αντιστοιχίες μεταγραμματισμού σε όλες τις περιπτώσεις. Για παράδειγμα, αν δεχτούμε αυστηρή αντιστοιχία του <ντ> με το <д>, του <φ> με το <ф>, του <τ> με το <т> κ.λπ., δεν θα έχουμε άλλες επιλογές για την απόδοση π.χ. των γραφημάτων <δ> και <θ> της Νεοελληνικής, τα οποία αναπαριστούν φθόγγους χωρίς ρωσικό αντίστοιχο, με πλησιέστερους τους ρωσικούς φθόγγους [d] και [t] ή [f], αντίστοιχα.

3.6 Στη Ρωσία, τα μεταφραστικά γραφεία παρέχουν συνήθως στους μεταφραστές Δ/ΕΕ οδηγίες απόδοσης ανθρωπωνυμίων με βάση τις συστάσεις της Ένωσης Μεταφραστών Ρωσίας – απ' όπου απουσιάζουν συστάσεις για τον τρόπο απόδοσης του ελληνικού αλφαβήτου – και δηλώνουν τον τρόπο απόδοσης του ανθρωπωνυμίου στο έντυπο ανάθεσης έργου βάσει των πληροφοριών και συστάσεων που παρέχει ο πελάτης. Ενίοτε επισυνάπτουν έγγραφα που περιέχουν ήδη κάποια απόδοση του ονόματος ως βάση για μεταγενέστερες αποδόσεις. Σύμφωνα με τις «Βασικές αρχές της νομοθεσίας της Ρωσικής Ομοσπονδίας για συμβολαιογράφους» (άρθρο 81), τα μεταφρασμένα Δ/ΕΕ επικυρώνονται από συμβολαιογράφο μόνο ως προς το γνήσιο της υπογραφής του μεταφραστή, ενώ την ευθύνη για την ακριβή και πιστή μετάφραση τη φέρει ο τελευταίος. Βάσει του ομοσπονδιακού νόμου υπ' αριθ. 53-ФЗ/01.06.2005 «Περί επίσημης γλώσσας της Ρωσικής Ομοσπονδίας» (άρθρο 3 εδ. 8), στα ρωσικά Δ/ΕΕ (σε αντίθεση με τα ιδιωτικά έγγραφα) δεν επιτρέπεται η χρήση λατινικών χαρακτήρων.

3.7 Στην Ελλάδα, αντίθετα, επιτρέπεται και εν μέρει επιβάλλεται η μεταγραφή με λατινικούς χαρακτήρες, τουλάχιστον με βάση το *Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων* (Ευρωπαϊκή Ένωση 2011: 186–190), αλλά σε περίπτωση μη λατινικού – άρα και κυριλλικού – αλφαβήτου επιτρέπεται μόνο «η μεταγεγραμμένη σε λατινική γραφή απόδοση του σχετικού ονόματος, όπως εμφανίζεται στο πρωτότυπο» (Ευρωπαϊκή Ένωση 2011: 187). Ο μεταφραστής καλείται ταυτόχρονα να προβεί στην «ακριβέστερη απόδοση του αυθεντικού τρόπου προφοράς» και στην «όσο το δυνατόν απλούστερη γραφή στα ελληνικά», πρακτική που συχνά εμποδίζει μια νομικά λειτουργική απόδοση, ενώ απορρίπτεται και από μερίδα γλωσσολόγων και φιλόλογων. Ειδικά για τα ξένα κυριωνύμια, πολλοί μελετητές, όπως οι Μπαμπινιώτης (1997), Χάρης (2003: 54–58) και Κριμπάς (2019: 75), υποστηρίζουν ότι η ορθογραφία τους πρέπει να οδηγεί, κατά το δυνατόν, στην ορθογραφική παράσταση (δευτερευόντως δε και στην προφορά, αν προκύπτει τέτοια δυνατότητα) του κυριωνυμίου και ότι δεν χωρεί απλογράφηση σε τέτοιες περιπτώσεις. Στην Ελλάδα τα μεταφραστικά γραφεία και οι δημόσιες υπηρεσίες χρησιμοποιούν συχνά ήδη μεταφρασμένα Δ/ΕΕ ως βάση για μεταγενέστερες αποδόσεις. Ενίοτε το όνομα αποδίδεται με ελληνικούς χαρακτήρες κατά τη διακριτική ευχέρεια του συντάκτη του Δ/ΕΕ (μεταφραστή, δημόσιου υπαλλήλου, δικηγόρου). Ο Μαρωνίτης (1998: 46) αναφέρει ως κριτήριο «το σύγχρονο γλωσσικό αίσθημα» – κριτήριο χρήσιμο για λογοτεχνικές μεταφράσεις, όχι όμως για κείμενα που παράγουν έννομες συνέπειες.

4 Πρακτικές εφαρμογές

4.1 Απόδοση μικρών ονομάτων

4.1.1 Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της απόδοσης ανθρωπωνυμίων στο γλωσσικό ζεύγος Ρωσική <> Νεοελληνική είναι η ετυμολογική συγγενεία τους, λόγω του κοινού ορθόδοξου χριστιανικού υποβάθρου, τα θεμέλια του οποίου έθεσαν η σκανδιναβικής καταγωγής πριγκίπισσα Helga (και μετέπειτα Αγία Όλγα) και – κυρίως – ο εγγονός της Valdamarr (και μετέπειτα Άγιος Βλαδίμηρος), ο οποίος τον 10ο αι. μ.Χ. εκχριστιάνισε τους σλαβικούς, σκανδιναβικούς και φιννοουγγρικούς πληθυσμούς της Ρωσίας του Κιέβου. Έτσι, στο ρωσικό ονοματολόγιο ενσωματώθηκαν πάρα πολλά χριστιανικά ονόματα (εβραϊκής, ελληνικής και λατινικής προέλευσης), τα οποία προσαρμόστηκαν στα μορφολογικά συστήματα των ανατολικών σλαβικών γλωσσών. Αυτά τα ονόματα μπορούν να (επαν)εξελληνίζονται χωρίς πρόβλημα σε λογοτεχνικά και ιστορικά κείμενα (Krimpas & Chiril 2019: 63–64), πχ. το όνομα **Елена** [ɪˈlʲenə] – σε μεταγραφή **Γιλένα**, σε μεταγραμματισμό **Ελένα**, και σε μεικτό σύστημα **Γιελένα** – θα μπορούσε να αποδοθεί **Ελένη**. Παρομοίως, το όνομα **Павел** [ˈpavʲɪl] – σε μεταγραφή **Πάβιλ** και σε μεταγραμματισμό **Πάβελ** – θα μπορούσε να αποδοθεί **Παύλος**. Ωστόσο, στα Δ/ΕΕ τέτοιες αποδόσεις μπορεί να οδηγήσουν σε προβλήματα ταυτοποίησης προσώπων, ιδίως σε περιπτώσεις που απαιτείται (ανα)μεταγραμματισμός για διάφορους λόγους.

4.1.2 Ας πάρουμε, για παράδειγμα, το ρωσικό όνομα **Владимир** [vɫɛˈdʲimʲɪr] –που λατινογραφείται **Vladimir**. Το συγκεκριμένο όνομα στη Νεοελληνική – τόσο σε λογοτεχνικά, ιστορικά, δημοσιογραφικά κείμενα, όσο και σε Δ/ΕΕ – αποδίδεται κατά καιρούς **Βλαντίμιρ** (μεταγραφή), **Βλαδίμηρος** (ιστορική απόδοση με φωνολογικό και μορφολογικό εξελληνισμό), **Βλαντιμίρ** (απόπειρα μεταγραφής με εσφαλμένο τονισμό⁶), και **Βλαδίμιρ** (μεταγραμματισμός). Σε ελληνικό δελτίο ταυτότητας πρώην υπηκόου Σοβιετικής Ένωσης η οποία είχε πολιτογραφηθεί Ελληνίδα αναγραφόταν το όνομα του πατέρα της (ρώσου πολίτη) ως **Βλαδίμηρος Ιβανόβ**, τ.έ. με φωνολογικό και μορφολογικό εξελληνισμό του μικρού ονόματος, καθώς και μεταγραμματισμό του επιθέτου. Το δελτίο ταυτότητας ήταν το μοναδικό έγγραφο που αποδείκνυε συγγένεια της ενδιαφερομένης με ρώσο πολίτη (προϋπόθεση για αίτηση απόκτησης ιθαγένειας βάσει του άρθρου 14 εδ. κ του ομοσπονδιακού νόμου υπ’ αριθ. 62-ФЗ/31.05.2002 «Περί ιθαγένειας της Ρωσικής Ομοσπονδίας» όπως τροποποιήθηκε στις 30.12.2020). Το ρωσικό ονοματεπώνυμο του πατέρα της, **Владимир Иванович**, έπρεπε να αποδοθεί **Βλαδίμιρ Ιβανόβ**, ώστε μπορεί να (ανα)μεταγραμματιστεί στη ρωσική επικυρωμένη μετάφραση του δελτίου ταυτότητας ως **Владимир Иванович**, και όχι ως **Владимир Иванович**. Η μοναδική λύση ήταν να συντάξει η μεταφράστρια ένα σημείωμα για το Προξενείο στο οποίο θα υποβάλλονταν τα δικαιολογητικά και ένα για τον συμβολαιογράφο που θα επικύρωνε το γνήσιο υπογραφής της μεταφράστριας, στα οποία θα διόρθωνε τα λάθη της προηγούμενης μετάφρασης, που ήταν η επίσημη μετάφραση του ρωσικού πιστοποιητικού γέννησης από το οποίο είχαν αντληθεί τα στοιχεία της ενδιαφερομένης κατά την έκδοση του ελληνικού δελτίου ταυτότητας. Αν και στη Ρωσική «οποιοδήποτε όνομα μεταγράφεται, ακόμη και αν προέρχεται από γλώσσα όπου δεν υπάρχει η κατηγορία του γένους, εντάσσεται αυτόματα σε γραμματικό γένος» (Гиляревский & Старостин 1985: 44), στη Νεοελληνική δεν ήταν σωστό να γίνει το ίδιο στη συγκεκριμένη περίπτωση, επειδή η αρσενική κατάληξη ονομαστικής ενικού **-ος** γίνεται αντιληπτή στη Ρωσική ως μέρος του θέματος, και όχι ως κατάληξη, καθώς τα περισσότερα αρσενικά ονόματα λήγουν σε σύμφωνο. Υπό αμιγώς συγχρονικό πρίσμα και με αφετηρία τον επικοινωνιακό σκοπό του κειμένου, η απόδοση **Βλαδίμηρος** ισοδυναμεί, κατά κάποιον τρόπο, με γραμματικό λάθος – το οποίο, μάλιστα, στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν χρησιμοποιείται «για την απόδοση συγκεκριμένου ύφους» (Дупленский & Масловский 2015: 30).

4.2 Απόδοση επιθέτων (οικογενειακών)

4.2.1 Ειδικά όσον αφορά τα επίθετα, έχει επισημανθεί ότι αυτό το είδος ανθρωπωνυμίων σχεδόν πάντα πρέπει να μεταγραμματίζεται (Гиляревский & Старостин 1985: 25). Στη συνέχεια θα δούμε μερικές ενδιαφέρουσες – και πάντως ενδεικτικές – περιπτώσεις, που αποδεικνύουν ότι ο μεταγραμματισμός είναι πράγματι η καλύτερη – και νομικά ασφαλέστερη

⁶ Βλ. αναλυτικά Krimpas & Chiril (2019: 48–49).

– στρατηγική για τα Δ/ΕΕ, αλλά και ότι δεν είναι πάντα εφικτή η αυστηρή τήρησή του.

4.2.2 Δεδομένου ότι στη Ρωσική τα ηχηρά σύμφωνα αποηχοποιούνται σε τελική θέση ή πριν από άηχο σύμφωνο, ζητήματα προκύπτουν – μεταξύ άλλων – με τα επιθήματα ρωσικών αντρικών επιθέτων που λήγουν σε **-в (-οε/-εε)**. Στη συγκεκριμένη κατάληξη, δηλαδή το **-в /v/**, παρότι η ορθογραφία δεν αλλάζει, προφέρεται αλλοφωνικά ως [f], στην Ελλάδα επικρατεί η τάση μεταγραφής (τ.έ. εστίασης στην προφορά), με αποτέλεσμα, κυρίως μέσα από τη μεταφρασμένη ρωσική λογοτεχνία και τα ΜΜΕ, να έχει καθιερωθεί και να είναι πια οικεία στη Νεοελληνική η γραφή με **-φ**, π.χ. **Песков > Πεσκόφ, Hagueв > Ναγκί(γι)εφ**. Ωστόσο, στα Δ/ΕΕ αυτό μπορεί να επηρεάσει τον (ανα)μεταγραμματισμό στο ρωσικό κυριλλικό αλφάβητο και τη λατινογράφιση, ενώ συσκοτίζει και τη συμμετρική ορθογραφική σχέση ανάμεσα στις αρσενικές καταλήξεις **-οε/-εε** και τις αντίστοιχες θηλυκές **-οεα/-εεα**, π.χ. **Песков/Peskov ~ Пескова/Peskova > Πεσκόφ ~ Πεσκόβα, Hagueв/Nagiev ~ Hagueва/Nagieva > Ναγκί(γι)εφ ~ Ναγκί(γι)εβα** (Krimpas & Chiril 2019: 58, 64, 68).

4.2.3 Το άτονο **о**, που προφέρεται, ανάλογα με τη θέση του, ως [ə], [ɐ] ή [e], δηλαδή περίπου σαν αδύνατο «α», αποδίδεται συνήθως στη Νεοελληνική ορθογραφικά, ως **ο** (τόσο στον μεταγραμματισμό, όσο και στο μεικτό σύστημα), λόγω του όμοιου σχήματος των γραμμάτων στις δύο γλώσσες. Αυτή είναι, ωστόσο, και η ορθή πρακτική στα Δ/ΕΕ, καθώς δεν αφήνει αμφιβολίες σε περίπτωση (ανα)μεταγραμματισμού στο ρωσικό κυριλλικό αλφάβητο, π.χ. **Черненко > Τσερνένκο** (μεταγραμματισμός) και όχι **Τσιρνιένκα** (μεταγραφή) (Krimpas & Chiril 2019: 71).

4.2.4 Όσον αφορά τα φωνήεντα **и [i]** και **ы [ɨ]**, αν αποδοθούν και τα δύο με **ι** βάσει του κανόνα της απλογράφησης (Ευρωπαϊκή Ένωση 2011: 282), αυτή η πρακτική μπορεί να οδηγήσει σε λάθη στα Δ/ΕΕ, καθώς π.χ. το επίθετο **Мышкун** θα αποδοθεί **Μίσκιν**, με αποτέλεσμα να προκύψει δίλημμα για το αν πρόκειται για το επίθετο **Мышкун** ή **Мишкун**. Στο πλαίσιο ενός ενιαίου συστήματος πρακτικής μεταγραφής για τα Δ/ΕΕ, το **ы** θα μπορούσε να μεταγραμματίζεται σταθερά με **υ** (Krimpas & Chiril 2019: 72), αφού άλλωστε το **υ** δεν χρησιμοποιείται για απόδοση κάποιου άλλου ρωσικού γραφήματος. Έτσι, το **Мышкун** θα αποδίδεται **Μύσκιν**, ενώ το **Мишкун** θα αποδίδεται **Μίσκιν**.

4.2.5 Οι καταλήξεις αντρικών επιθέτων **-ий [ɨ]** και **-ий [ɨ]**, π.χ. **Бедный, Никольский**, θέτουν επίσης ζήτημα, αφενός λόγω του φαινομένου που περιγράψαμε στο 4.2.4, αφετέρου επειδή το **й** είτε δεν αποδίδεται καθόλου, σε περίπτωση μεταγραφής (τ.έ. **Νικόλσκι, Μπένντι**), είτε αποδίδεται ως **ϊ** (τ.έ. **Νικόλσκιϊ, Μπένντιϊ**), σε περίπτωση μεταγραμματισμού (Krimpas & Chiril 2019: 70), που είναι ασφαλώς προτιμότερος και για λόγους αποφυγής σύγχυσης με παρόμοια επώνυμα άλλων σλαβικών γλωσσών (π.χ. της Πολωνικής) (Гиляревский & Старостин 1985: 45, Ермолович 2009: 84).

4.2.6 Όσον αφορά τα **ё [jo]**, **ю [ju]**, **я [ja]**, η συνήθης πρακτική στα Δ/ΕΕ είναι να αποδίδονται

ως **γιο, γιου, για** στην αρχή της λέξης και μετά από φωνήεν, ενώ ως **ιο, ιου, ια** μετά από σύμφωνο. Σε τέτοιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται, δηλαδή, ένα μεικτό σύστημα (μεταγραμματισμός με στοιχεία μεταγραφής). Η σαφέστερη πρακτική μεταγραμματισμού για τα γράμματα **ѣ, ю, και я** θα ήταν να αποδίδονται, ανεξάρτητα από θέση, ως **ιο, ιου και ια** αντίστοιχα (Krimpas & Chiril 2019: 69, 73), π.χ. **Зайωυκун > Ζάγιουσκιν > Zagiouskin > Ζαγιουσκун**, ενώ **Зайωυκун > Ζάϊουσκιν > Zaiuskun > Ζαϊουσκун** (παραμένει, ασφαλώς, το ζήτημα με το **ω > σ**, βλ. πρкт. 4.2.7).

4.2.7 Τα γραφήματα **ц, ш, ж, ч** δεν μπορούν να αποδοθούν με τρόπο σαφή στη Νεοελληνική ούτε με μεταγραφή, ούτε με μεταγραμματισμό, καθώς οι φθόγγοι που δηλώνουν δεν υπάρχουν στην πρότυπη Νεοελληνική. Το **ц** μεταγραμματίζεται ως **στο**, απόδοση που, αν και δεν αποδίδει την προφορά, υποδηλώνει σχεδόν με βεβαιότητα ότι πρόκειται για το **ц** και όχι για τη (σπάνια) ακολουθία **сц**, αλλά και πάλι δεν επιτυγχάνεται μονοσήμαντη αντιστοιχία. Εξάλλου, τα **ш, ж, ч** αναπαριστούν «δασείς» συριστικούς φθόγγους που δεν υπάρχουν στην πρότυπη Νεοελληνική, οπότε μεταγραμματίζονται με τα κοντινότερα συριστικά διατηρώντας απλώς την ηχηρότητα όπου υπάρχει, τ.έ. **σ, ζ, τσ/τσ** (που αποδίδει και το **ц** τόσο σε μεταγραμματισμό όσο και σε μεταγραφή) (Krimpas & Chiril 2019: 60, 70–72). Μερικά παραδείγματα μεταγραμματισμού επιθέτων που περιέχουν αυτά τα γράφηματα και δίγραφα: **Петрицев > Πετρίσσεβ** (σε αυστηρή μεταγραφή θα ήταν **Πιτρίσιφ**, σε μεικτή μεταγραφή **Πετρίσσεφ**), **Петришун > Πετρίσιν** (σε αυστηρή μεταγραφή θα ήταν **Πιτρίσιν**, σε μεικτή μεταγραφή πάλι **Πετρίσιν**), **Петрышов > Πετρούσοβ** (σε αυστηρή μεταγραφή θα ήταν **Πιτρούσαφ**, σε μεικτή μεταγραφή **Πετρούσοφ**), **Петрысов > Πετρούσοβ** (σε οποιαδήποτε ελληνογράφιση συγχέεται απόλυτα με το προαναφερθέν **Петрышов**).

4.2.8 Γνωστό χαρακτηριστικό της νεοελληνικής προφοράς και γραφής είναι η απουσία διάκρισης ανάμεσα στα **д, нд, нт** (δηλαδή [d], [nd] και [nt]), που γράφονται όλα **ντ**, ανάμεσα στα **б, мб, μπ** (δηλαδή [b], [mb] και [mp]), που γράφονται όλα **μπ**, και, στην προφορά, ανάμεσα στα **г, нг** και **нк** (δηλαδή [g], [ng] και [nk]), με το **нг** να μπορεί να γραφεί είτε **(ν)γκ**, είτε **γγ** (ανάλογα με την ετυμολογία της λέξης). Ειδικά όσον αφορά τη συμφωνική ακολουθία **нд** [nd], χρησιμοποιείται είτε το δίγραφο **ντ**, είτε το δίγραφο **νδ**, που ατυχώς προφέρεται [nd], μια μη φυσική ακολουθία φθόγγων που έχει προκύψει από ρυθμιστικές στάσεις λογίων (Παναγιωτίδης 2014: 206–207, Κριμπάς 2019: 90–92). Έτσι, το επίθετο **Александров** μπορεί να μεταγραμματιστεί είτε ως **Αλεξάντροβ** είτε ως **Αλεξάνδροβ** (σε αυστηρή μεταγραφή, ασφαλώς, θα ήταν **Αλιζάντραφ** και σε μεικτή μεταγραφή **Αλεξάντροφ**). Παρά τα ζητήματα προφοράς, η χρήση του **ντ** θα οδηγούσε σε σύγχυση σε περίπτωση (ανα)μεταγραμματισμού, αφού θα προέκυπτε λατινογράφιση **Aleksantrov** (αντί **Aleksandrov**) βάσει του ΕΛΟΤ 743:1982. Αντίθετα, ο μεταγραμματισμός με **νδ** είναι και συνεπέστερος, και μονοσήμαντος ως προς τη Ρωσική, δεδομένου ότι το ρωσικό **д** μπορεί να αποδίδεται πανίως με **δ**, ώστε να αποφεύγεται η ασάφεια του **ντ** ως προς τον

(ανα)μεταγραμματισμό (Krimpas & Chiril 2019: 60, 64, 68). Παρομοίως, επίθετα όπως **Βιλιβιν** (ICAO Doc 9303, часть 1 **Bilibin**), **Χαρλαμπιες** (ICAO Doc 9303, часть 1 **Kharlampiev**) ή **Κολυμβαες** (ICAO Doc 9303, часть 1 **Kolumbaev**), μεταγραμματίζονται όλα με μπ: **Μπιλίμπιν**, **Χαρλάμπιεβ**, **Κολουμπάεβ**, αποδόσεις που, εκτός από την εγγενή τους ασάφεια ως προς την προφορά, δημιουργούν προβλήματα (ανα)μεταγραμματισμού, καθώς, βάσει του ΕΛΟΤ 743:1982, θα λατινογραφούνταν αντίστοιχα ως **Bilimpin**, **Charlampiev** και **Koloumpaev**, από τα οποία μόνο το **Charlampiev** αποτελεί πραγματικό μεταγραμματισμό ως προς το σύμπλεγμα **μπ**. Άλλα παρόμοια παραδείγματα είναι επίθετα όπως **Αγαπος ~ Ραχμανγυλος ~ Λεγκος > Αγκάποβ ~ Ραχμανγκούλοβ ~ Λεγκόβ** (ICAO Doc 9303, часть 1 **Agarov ~ Rakhmangulov ~ Legkov**, ΕΛΟΤ 743:1982 **Agkarov ~ Rakhmangkoulou ~ Legkov**)

4.2.9 Όσον αφορά τα διπλά σύμφωνα, ο Μαρωνίτης (1998: 45) προκρίνει τη διατήρηση των διπλών συμφώνων στην ελληνογράφιση ξένων κυριωνυμίων, με εξαίρεση, ασφαλώς, τα **bb**, **dd**, **gg**, τα οποία, αν μεταγράφονταν στη Νεοελληνική βάσει προφοράς, θα οδηγούσαν στα (προφανώς ανοικονόμητα) ***μπμπ**, ***ννντ**, ***γκγκ**. Ωστόσο, στο γλωσσικό ζεύγος που μας ενδιαφέρει εδώ, με κάποιον τρόπο θα πρέπει να μπορούν τουλάχιστον τα ρωσικά **дд** και **зз** να μεταγραμματιστούν στη Νεοελληνική, ώστε να μπορούν να (ανα)μεταγραμματιστούν στη Ρωσική χωρίς προβλήματα. Μια καλή λύση θα ήταν να μεταγραμματίζονται **δδ** (που δεν συγχέεται με άλλο γράμμα καθώς η Ρωσική δεν διαθέτει άλλο ηχηρό οδοντικό σύμφωνο) και **γγ** (που δεν συγχέεται με το απλό **z**, καθώς αυτό αποδίδεται **γ** ή **γκ**), **Ποδδγυβνής** > **Ποδδούμπνυϊ** – αν και στο συγκεκριμένο όνομα παραμένει το πρόβλημα με την αντιστοιχία μεταξύ **б** και **μπ**, καθώς το τελευταίο μεταγραμματίζει κανονικά και τα **мб** και **мп** (βλ. πρπν. 4.2.8), γεγονός που φανερώνει ότι η αυστηρή τήρηση του μεταγραμματισμού δεν είναι πάντοτε εφικτή. Αλλά και το διπλό **бб** δεν θα μπορούσε να μεταγραμματιστεί ως **ββ** ειδικά όσον αφορά ανθρωπωνύμια στα Δ/ΕΕ, διότι π.χ. ο μεταγραμματισμός **Αββακούμοβ** θα δήλωνε τόσο το επίθετο **Αббакумов**, όσο και το επίθετο **Аввакумов**.

4.2.10 Από τα παραπάνω είναι σαφές ότι, σε αντίθεση με όσα υποστηρίζει περί της σημασίας της προφοράς και της αδυναμίας αυστηρού μεταγραμματισμού ο Συνήγορος του Πολίτη,⁷ η προφορά της ρωσικής γλώσσας δεν έχει τόσο μεγάλη σημασία όσο ο κατάλληλος μεταγραμματισμός – στον βαθμό που είναι εφικτός. Για παράδειγμα, το σύμπλεγμα **зк** στο επίθετο **Λεγκος** προφέρεται [χκ], αλλά αν εστιάζαμε στην προφορά το επίθετο θα γραφόταν στη Νεοελληνική **Λεχκόφ** (σε λατινογράφιση κατά ΕΛΟΤ 743:1982 **Lechkoφ**) με αποτέλεσμα την απώλεια της αντιστρεψιμότητας κατά τον (ανα)μεταγραμματισμό στη Ρωσική, που θα έδινε τις αποδόσεις ***Λεχκος** ή ***Λεχκοφ** ή ***Лечков**, αν ως αφετηρία λαμβανόταν η λατινογράφιση, αντί του ορθού **Λεγκος**.

⁷ <https://www.synigoros.gr/resources/porisma-elot-2013.pdf>

4.2.11 Στη νεοελληνική ορθογραφία ο τόνος σημειώνεται πάντα στις πολυσύλλαβες λέξεις που γράφονται με πεζά γράμματα, ενώ στη ρωσική ορθογραφία ο τόνος δεν σημειώνεται. Οι κανόνες τονισμού των επιθέτων δεν είναι σταθεροί, πέρα από κάποιες γενικές τάσεις και περιπτώσεις όπου η μορφολογία επιβάλλει συγκεκριμένο τονισμό. Αυτό δημιουργεί προβλήματα στην απόδοσή τους στη Νεοελληνική, καθώς υπάρχουν ομόγραφα ρωσικά επίθετα με διαφορετικό τονισμό. Μάλιστα, στην περίπτωση επιθέτων που περιέχουν το γράμμα *ě*, που προφέρεται [jo], [jo] ή [o] (ανάλογα με τη θέση του) και τονίζεται πάντοτε, αλλά οι ρωσόφωνοι το γράφουν συχνά *e*, προκύπτουν και ζητήματα προφοράς επειδή δεν σημειώνεται ο τόνος, καθώς μπορεί να το περάσει κανείς για *e* και να το προφέρει [je], [je] ή [e] (ανάλογα με τη θέση του). Η κυβερνητική επιτροπή «Ρωσική γλώσσα στα μέσα ενημέρωσης», στην «Πύλη Πληροφοριών 'Ρωσική Γλώσσα'»⁸, συνιστά να γράφεται το *ě* σε περιπτώσεις όπου είναι πιθανή η σύγχυση στην προφορά, όπως π.χ. σε συγκεκριμένα ονόματα, αλλά σε άλλες περιπτώσεις είναι προαιρετικό. Στην πράξη το *ě* γράφεται χωρίς το διακριτικό στα Δ/ΕΕ (δηλαδή ως *e*), με αποτέλεσμα να επηρεάζεται και η λατινογράφιση, όποτε προκρίνεται η μεταγραφή και όχι ο μεταγραμματισμός, π.χ. *Еременко/Erermenko*, που μπορεί να τονίζεται είτε *Ερεμένκο*, τ.έ. στη Νεοελληνική *Ερεμένκο* με μεταγραμματισμό (και *Γριμιένκα* με μεταγραφή, *Γ(ι)ερεμένκο* με μεικτό, φωνηματικό σύστημα), είτε *Ερέμενκο*, τ.έ. στη Νεοελληνική *Ερέμενκο* με μεταγραμματισμό (και *Γιριόμινκα* με μεταγραφή, *Γ(ι)εριόμινκο* με μεικτό σύστημα).

4.2.12 Τέλος, προβληματική για τον (ανα)μεταγραμματισμό στη Ρωσική μπορεί να αποβεί η λατινογράφιση του νεοελληνικού διγράφου *ou* ως *ou* (κατά ΕΛΟΤ 743:1982), καθώς θα μπορούσε να οδηγήσει σε λάθος: *Колумбаев > Κολουμπάεβ > Κολουπραεβ > Κολουμδαεβ*.

4.3 Απόδοση πατρωνυμικών

4.3.1 Στην πρώην ΕΣΣΔ η ταυτοποίηση βάσει του σχήματος «*όνομα + πατρώνυμο + επώνυμο*» είχε αρχίσει να χρησιμοποιείται στα Δ/ΕΕ όχι μόνο από τους Ρώσους, αλλά και από πολλούς πολίτες της ΕΣΣΔ που δεν ήταν εθνοτικά Ρώσοι, γι' αυτό και βρίσκουμε ακόμα και σήμερα τα χαρακτηριστικά ρωσικά πατρωνυμικά επίθετα σε ονόματα με μη σλαβική ρίζα. Σήμερα ο συνδυασμός ονόματος και πατρωνυμικού δεν αρκεί για τη νομική ταυτοποίηση ενός προσώπου, και απαιτείται σε κάθε περίπτωση το επίθετο για την πλήρη ταυτοποίηση, αλλά τα πατρωνυμικά, όταν υπάρχουν, πρέπει να αποδίδονται οπωσδήποτε στη μετάφραση Δ/ΕΕ (Ермолович 2009: 55) –και βεβαίως σε λογοτεχνικά κείμενα όπου έχουν και αισθητική λειτουργία. Στη Ρωσική τα πατρωνυμικά σχηματίζονται με την προσθήκη επιθημάτων στο θέμα του μικρού ονόματος, ο δε μεταφραστής θα πρέπει να γνωρίζει τους κανόνες σχηματισμού τους, ώστε να μπορεί, κατά την απόδοσή τους στη Νεοελληνική (ιδίως

⁸ http://gramota.ru/class/istiny/istiny_7_jo/

σε περιπτώσεις απόδοσης ελληνικής ιθαγένειας σε ρώσους πολίτες), να αφαιρεί τα επιθήματα για να τα αποδίδει σύμφωνα με το ελληνικό σύστημα, τ.έ. με γενική της προέλευσης. Συγκεκριμένα: αντρικά ονόματα που λήγουν σε **-а** ή **-я** (εκτός από τα **Βαβίλα, Γαβρίλα, Данила, Зосима, Ιονα**) σχηματίζουν πατρωνυμικό σε **-ич** (αρσ.) και **-ична** ή **-иична** (θηλ.), π.χ. **Илья ~ Илич ~ Иличична, Кузьма ~ Кузьмич ~ Кузьмичична**. Αντρικά ονόματα με μηδενική κατάληξη σχηματίζουν πατρωνυμικό σε **-ович** (αρσ.) και **-овна** (θηλ.), π.χ. **Борис ~ Борисович ~ Борисовна, Петр ~ Петрович ~ Петровна**. Αντρικά ονόματα που λήγουν σε μαλακό σύμφωνο ή **-й**, καθώς και τα **Βαβίλα, Γαβρίλα, Данила, Зосима, Ιονα**, σχηματίζουν πατρωνυμικά σε **-евич** (αρσ.) και **-евна** (θηλ.), **Андрей ~ Андреевич ~ Андреевна, Дмитрий ~ Дмитриевич ~ Дмитриевна**, ενώ εδώ εντάσσεται και το **Яков**, που αναπτύσσει ένα **л** μεταξύ θέματος και επιθήματος: **Яковлевич ~ Яковлевна**.

4.3.2 Στη Νεοελληνική, όπως είπαμε, δεν υπάρχουν σήμερα πατρωνυμικά,⁹ ενώ για ταυτοποίηση χρησιμοποιείται στα Δ/ΕΕ το όνομα του πατέρα (πατρώνυμο) στη γενική πτώση (π.χ. του: **Γεωργίου, του Γεωργίου**), ενώ σε λίστες στοιχείων συνηθίζεται η ονομαστική πτώση (π.χ. Όνομα πατέρα: **Γεώργιος**).¹⁰ Το πατρώνυμο και το μητρώνυμο συνήθως χρησιμοποιούνται από κοινού σε ληξιαρχικές και συμβολαιογραφικές πράξεις, ενώ σε άλλα Δ/ΕΕ συνηθίζεται μόνο το πατρώνυμο. Η επιλογή του τρόπου απόδοσης ρωσικών πατρωνυμικών σε Δ/ΕΕ εξαρτάται πιο πολύ από εξωγλωσσικούς παράγοντες, όπως η υπηκοότητα ή ο τρόπος αναγραφής στο δελτίο ταυτότητας, στην άδεια διαμονής, στο διαβατήριο κ.λπ. Αν, για παράδειγμα, ένα άτομο ονομάζεται στα Ρωσικά **Ахиллес Фотиевич**, όπου **Ахиллес** είναι το μικρό του όνομα και **Фотиевич** το πατρωνυμικό του, στη Νεοελληνική, αν αναφερόμαστε στο συγκεκριμένο πρόσωπο με την ιδιότητά του ως αλλοδαπού πολίτη, θα έχουμε την ορθή απόδοση **Αχιλλές του Φότηί**, είτε την ακατάλληλη για Δ/ΕΕ απόδοση **Αχιλλές Φοτίεβιτς/Φωτίεβιτς** (κατάλληλη ωστόσο για λογοτεχνικά κείμενα). Αντίθετα, αν ένας Έλληνας πολίτης ονομάζεται **Αχιλλέας του Φώτη/του Φωτίου**, και στη συνέχεια το όνομά του αποδοθεί στη Ρωσική, θα πρέπει πια να μεταφερθούν πιστά και οι νεοελληνικές κλιτικές καταλήξεις, τ.έ. **Ахиллеас, имя отца: Фотис** ή **Ахиллеас, сын Фотиса**.

⁹ Ιστορικά, ωστόσο, τα περισσότερα ελληνικά οικογενειακά επίθετα είναι στην πραγματικότητα πατρωνυμικά, π.χ. **Βασιλόπουλος** (< **Βασίλης** + **-πουλος**) 'ο γιος του Βασίλη', το ίδιο δε ισχύει και για τα ρωσικά και γενικότερα για τα ευρωπαϊκά επίθετα.

¹⁰ Μαζί με το πατρώνυμο, σε μερικές περιπτώσεις για την ταυτοποίηση προσώπου χρησιμοποιείται με τον ίδιο τρόπο και το όνομα μητέρας (μητρώνυμο), ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις όπου ο πατέρας δεν είναι γνωστός, οπότε αντί για πατρώνυμο τίθεται το μητρώνυμο ως ταυτοποιητικό στοιχείο.

4.4 Ονόματα από την τέως ΕΣΣΔ που ανήκουν σε άτομα τα οποία χαρακτηρίζονται «ομογενείς» βάσει του Ελληνικού Δικαίου¹¹

4.4.1 Όσον αφορά άτομα από τη Ρωσία ή άλλες χώρες της τέως ΕΣΣΔ, τα οποία χαρακτηρίζονται «ομογενείς» από την ελληνική νομοθεσία, το Υπουργείο Εσωτερικών συνιστά, μετά την απόδοση ελληνικής ιθαγένειας, τον εξελληνισμό του επιθέτου τους με νεοελληνική κατάληξη και τη μεταφορά «επί το ελληνικότερο» (ουσιαστικά φωνολογικό και μορφολογικό εξελληνισμό βάσει ιστορικών αντιστοιχιών μεταξύ των ονομάτων) του «κυρίου» ονόματός τους¹² (κατά τον όρο που χρησιμοποιεί η ελληνική νομοθεσία για το μικρό όνομα).

4.4.2 Η νομοθεσία της Ρωσικής Ομοσπονδίας δεν απαγορεύει τη διατήρηση και άλλων υπηκοοτήτων, και οι νέοι έλληνες πολίτες με εξελληνισμένα ονόματα εξακολουθούν συνήθως να έχουν στα ρώσικα έγγραφα τους την παλιά απόδοση του ονόματός τους. Αυτό προκαλεί σοβαρά προβλήματα στην ταυτοποίησή τους και στην άσκηση των δικαιωμάτων από τους ίδιους και τους συγγενείς τους (όπως για παράδειγμα, σε περίπτωση αποδοχής κληρονομιάς ή απόκτησης ρωσικής ιθαγένειας για τα τέκνα). Συγκεκριμένα, στη ρωσική ταυτότητα ενός ατόμου μπορεί να παραμένει το όνομα *Γριγορούϊ* ή *Παβελ*, ενώ στην ελληνική το ίδιο άτομο να εμφανίζεται ως *Γρηγόρης (Γρηγόριος)*¹³ ή *Παύλος*. Σε αυτή την περίπτωση, αν ένας τέτοιος πολίτης θελήσει να υποβάλει αίτηση απόδοσης ρωσικής υπηκοότητας για το παιδί του, η ληξιαρχική πράξη γέννησης του παιδιού θα πρέπει να μεταφραστεί επίσημα στη Ρωσική με τον συμβολαιογραφικό τύπο, αν το παιδί είναι γεννημένο στην Ελλάδα. Στην επίσημη μετάφραση η μεταγραφή θα γίνει σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν στη Ρωσία, δηλαδή *Γρηγόριος > Γριγοριος, Γρηγόρης > Γριγορις* (όχι *Γριγορούϊ*), *Παύλος > Παβλος* (όχι *Παβελ*). Το ρωσικό δημόσιο δεν θα αναγνωρίζει ότι είναι το ίδιο πρόσωπο και θα απορρίψει την αίτησή του, πράγμα που καθιστά αδύνατη την άσκηση του δικαιώματός του ως ρώσου πολίτη (άρθρο 14 του ομοσπονδιακού νόμου υπ' αριθ. 62-ΦΖ/31.05.2002). Σε τέτοιες περιπτώσεις συνιστάται αλλαγή ονόματος βάσει των ισχυουσών διαδικασιών.¹⁴ Αν και ο εξελληνισμός αντρικών ονομάτων είναι απλός, π.χ. *Чепиџу > Τσεπίδης*, το επίθημα *-ιџу* στα γυναικεία ονόματα μπορεί να έχει αποδοθεί τόσο ως *-ίδη*, όσο και ως *-ίδου*, π.χ. *Челикиџу > Τσελικίδη ή Τσελικίδου*. Οι έλληνες συμβολαιογράφοι, σε τέτοιες περιπτώσεις, αναγράφουν και τις δύο εκδοχές και τις συνοδεύουν, σε παρένθεση,

¹¹ Κοινή Υπουργική Απόφαση Γ4α/Φ225/161/3.2.1989.

¹² https://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/eggr20006_05092013.doc

¹³ Ιδίως τις δεκαετίες 1980–1990, μικρά ονόματα ομογενών χωρίς ετυμολογικά αντίστοιχο ελληνικό μικρό όνομα αποδίδονταν με το ηχητικώς πλησιέστερο ελληνικό μικρό όνομα, π.χ. το ρωσικό όνομα *Игорь*, που στην πραγματικότητα προέρχεται από το σκανδιναβικό *Ingvar*, αποδόθηκε κατά καιρούς ως *Γρηγόριος*.

¹⁴ Για την Ελλάδα: ν.δ. 2573/1953 «Αλλαγή Επωνύμου, Κυρίου Ονόματος – Ανάκτηση Επωνύμου». Για τη Ρωσία: (ομοσπονδιακός νόμος υπ' αριθ. 143-Φ3/15.11.1997 «Περί ληξιαρχικών πράξεων» και άλλες διατάξεις και τροποποιήσεις).

με τη διευκρίνιση «**κατά δήλωσή του/της**». Οι ρωσικές αρχές, ωστόσο, θεωρούν διαφορετικά τα επίθετα **Τσελεκίδη** και **Τσελικίδου**, οπότε η ταυτοποίηση του προσώπου είναι αδύνατη, επομένως η ενδιαφερόμενη δεν θα μπορέσει να προβεί σε καμία νομική πράξη. Ενίοτε, στις ελληνικές συμβολαιογραφικές πράξεις απαντά και μια άλλη στρατηγική ταυτοποίησης του προσώπου, π.χ. «[...] **ΟΛΓΑ (OLGA) NEMTSENKO (NEMTSENKO) ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΤΡ (ALEKSANDR) [και κατά τη ρωσική γραφή: ΗΜΨΕΗΚΟ ΟΛΨΓΑ ΑΛΕΚΣΑΗΔΡΟΒΗΑ] [...]**», επιλογή που απαιτεί χρήση κυριλλικών χαρακτήρων (κυριλλικό πληκτρολόγιο, ιστοτόπους μεταγραμματισμού κ.λπ.), αλλά μια τέτοια μετάφραση μπορεί να μη γίνει δεκτή ούτε από τις ελληνικές αρχές, λόγω χρήσης γλώσσας που δεν είναι επίσημη στην Ελλάδα και την ΕΕ.

5 Συμπεράσματα

Τα ζητήματα απόδοσης ανθρωπωνυμίων στο γλωσσικό ζεύγος Ρωσική <> Νεοελληνική οφείλονται κυρίως στις φωνολογικές και γραφηματικές διαφορές ανάμεσα στις δύο γλώσσες. Η εσφαλμένη ή διπλή απόδοση ανθρωπωνυμίων μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα ταυτοποίησης κατά τη μετάβαση από τη μια έννομη τάξη στην άλλη, και οι διαθέσιμες νομικές λύσεις συνεπάγονται τλαιπωρία και έξοδα για το ενδιαφερόμενο πρόσωπο (δικαστικές διαδικασίες, προσφυγή στο ληξιαρχείο κ.λπ.). Γενικότερα, απαιτείται συνυπολογισμός γλωσσικών και νομικών συνεπειών της κάθε επιλογής απόδοσης και, ασφαλώς, συνεκτίμηση των διαδικασιών που απαιτούνται αν χρειαστεί διόρθωση. Από τη συζήτηση προκύπτει η ανάγκη για την εκπόνηση εκτενούς και περιεκτικής μελέτης που να λειτουργήσει ως κείμενο αναφοράς για την αντιμετώπιση των σχετικών ζητημάτων. Μια τέτοια μελέτη θα πρέπει να περιλαμβάνει και τρίγλωσσα ονοματολόγια, που θα παρουσιάζουν τις αντιστοιχίες ανάμεσα στο ρωσικό όνομα, στη νεοελληνική απόδοσή του για χρήση στην Ελλάδα, και στη ρωσική επαναπόδοσή του για χρήση στη Ρωσία.

Βιβλιογραφία

Βαλεοντής, Κ. Ε. & Π.Γ. Κριμπάς (2014). *Νομική γλώσσα, νομική ορολογία: Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη · Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας.

Гиляревский Р.С. & Б.А. Старостин (1985). *Иностранные имена и названия в русском тексте: Справочник: 3-е издание, исправленное и дополненное*. Москва: Высшая школа.

Данилова, Н. П. (сост.) & Г. П. Бондарук (ред.) (1964). *Инструкции по передаче на картах географических названий Греции*. Москва: Главное управление геодезии и картографии Государственного Геологического Комитета СССР.

Дупленский, Н. (сост.) & Е. Масловский (ред.) (2015). *Письменный перевод: Рекомендации переводчику и заказчику: 3-я редакция*. Москва: Р. Валент.

Ермолович, Д.И. (2001). *Имена собственные на стыке языков и культур*. Москва: Р. Валент.

Ερμποлович Δ.Ι. (2009). *Μεθοδικά межъязыковой передачи имен собственных*. Μόσβα: ΒЦΠ.

Ευρωπαϊκή Ένωση (2011). *Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων*. Βρυξέλλες/Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/e774ea2a-ef84-4bf6-be92-c9ebef91c1b>

Κριμπάς, Π.Γ. (2019). Ψευδολόγιοι τύποι και υπερδιόρθωση στη Νεοελληνική Κοινή με βάση τα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης». Στο: Ά. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη & Α. Φιλιάτουρας (επιμ.), *Το λόγο επίπεδο στη σύγχρονη Νέα Ελληνική: Θεωρία, ιστορία, εφαρμογή: Από τον οίκο στο σπίτι και τανάπαλιν...* Αθήνα: Πατάκης, 57–126.

Krimpas, P.G. & A.O. Chiril (2019). La transcription de noms propres russes en grec : quelques exemples tirés de traductions d'œuvres littéraires russes. *Atelier de traduction* 31–32, 47–74. <https://www.diacronia.ro/en/indexing/details/A30677>

Μαθιουδάκης, Γ. & Β. Κουτσιβίτης (2018). *Οδηγός για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών πράξεων και των λοιπών εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ελληνικά*. Λουξεμβούργο: Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/styleguide_greek_dgt_el.pdf

Μαρωνίτης, Δ.Ν. (1998). *Το εγκόλπιο της ορθής γραφής*. (Από <http://www.translatum.gr/forum/index.php/topic.2892.0.html>)

Μπαμπινιώτης, Γ. (1997). Ανιστρεψιμότητα και όχι απλογράφηση. *Το Βήμα*, 9 Νοεμβρίου 1997. www.tovima.gr/2008/11/24/opinions/antistrepsimotita-kai-oxi-aplografisi/

Παναγιωτίδης, Φ. (2014). *Μίλα μου για γλώσσα: μικρή εισαγωγή στη γλωσσολογία*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Χάρης, Γ.Η. (2003). *Η γλώσσα, τα λάθη και τα πάθη*. Αθήνα: Πόλις.

Παναγιώτης Γ. Κριμπάς

Νομικός-Γλωσσολόγος,
Αναπληρωτής Καθηγητής, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης,
Σύμβουλος Δ.Σ. ΕΛΕΤΟ
Ηλ-ταχ.: pkrimpas@bscc.duth.gr

Αλεξάνδρα Νικόλσκαγια

Μεταφράστρια-Γλωσσολόγος,
Μέλος της Πανελληνίας Ένωσης Μεταφραστών
Ηλ-ταχ.: info@nikolskaya.live